

Sözlükler Öğrencilere Ne Kadar Yardımcı Oluyor?

Mustafa YILDIZ
Gazi Üniversitesi
mustafa@gazi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3885-5322

Sümevra CEYHAN
Muş Alparslan Üniversitesi
s.ceyhan@alparslan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-2452-8830

Elif Büşra UZUN
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
elifbusrauzun@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9447-6664

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1301228

Geliş Tarihi: 23.05.2023

Revize Tarihi: 17.07.2023

Kabul Tarihi: 27.07.2023

Atf Bilgisi

Yıldız, M., Ceyhan, S. ve Uzun, E. B. (2023). Sözlükler öğrencilere ne kadar yardımcı oluyor? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 600-617.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin temel başvuru kaynaklarından olan sözlüklerin ilkökul Türkçe derslerinde öğrencilere ne kadar rehberlik yapabildiğini anlamaya çalışmaktır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseninde yapılandırılmıştır. Çalışmada ele alınan durumu inceleyebilmek için araştırma süreci önce doküman incelemesi sonrasında ise görüşmeler şeklinde oluşturulmuştur. Doküman inceleme sürecinde veri kaynağı olarak farklı yayınevleri tarafından ilkökul düzeyi için hazırlanmış dört adet sözlük ve ilkökul ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf Türkçe ders kitapları kullanılmıştır. Ders kitapları incelenerek her sınıf düzeyi için metinler seçilmiş ve bu metinlerden öğrencilerin anlamını bilmediği kelimeler belirlenmiştir. Ardından seçilen kelimelerin açıklamaları belirlenen sözlüklerden alınarak kelime listeleri oluşturulmuş ve sınıf öğretmenlerinden bu açıklamaların öğrenci düzeyi için ne kadar uygun olduğuna dair görüşleri alınmıştır. Bu süreçte 21 sınıf öğretmeni ve 18 ilkökul öğrencisi ile görüşmeler yapılarak veri toplanmış, elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Görüşmeler sonucunda öğretmenlerin sözlüklerin sınıf seviyesine uygun olmaması ve anlamı bilinmeyen bir kelimenin açıklamasında yine öğrencilerin anlamını bilemedikleri bir kelimeyle karşılaşabilmeleri sebebiyle sözlüklerde yer alan açıklamaları öğrencilerin düzeyine uygun bulmadığı görülmüştür. Öğrencilerin sözlüklere ilişkin görüşleri incelendiğinde ise sözlük çalışmalarını eğlenceli buldukları, resimli ve büyük yazılı sözlüklerle çalışmayı istedikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, kelime öğretimi, Türkçe öğretimi.

How Helpful Are Dictionaries For Students?

ABSTRACT

The purpose of this study is to understand the extent to which dictionaries, which are fundamental reference sources for primary school Turkish lessons, can guide students. The research adopts a case study design, which is one of the qualitative research designs. The research process includes document analysis and interviews to reveal the situation under investigation. Four dictionaries, prepared for the primary school level by different publishers, were used as data sources in the document analysis process, while interviews were conducted with 18 primary school students and 21 primary school teachers. In the document analysis stage, the study determined how unknown words mentioned in texts in primary school Turkish textbooks were explained in the dictionaries. As a result of the interviews, it was found that two of the dictionaries were not considered suitable for the students' level by the teachers, and the students preferred to work with illustrated and large-print dictionaries.

Keywords: Dictionary, vocabulary teaching, teaching Turkish language.

Giriş

Kelimeler düşüncenin sınırlarını oluşturur. Bir insan ne kadar çok kelime bilirse ve bu kelimeler arasında ne kadar çok anlamlı ilişki oluşturabilirse düşünce dünyası da o oranda genişler. Dil becerileri açısından okuyucunun kelime hazinesi büyük önem taşımaktadır. Kelime hazinesi kişinin

bildiği, anladığı ve kullandığı kelimelerin tamamı şeklinde tanımlanabilir (Akyol, 2007). Kelime hazinesindeki eksiklik bireyin herhangi bir düşünceyi anlamasını; hissettiğini veya anlamlandırmaya çalıştığı durumu anlatmasını engelleyen bir sorundur (Karatay, 2007). Kelimelerin anlama, düşünme, öğrenme ve akıl yürütme gibi bilişsel süreçlerin inşasında rol aldığını belirten Hartman, Akyol ve Baş (2021) çocukların anlamak, öğrenmek, düşünmek ve kendilerini etkili bir şekilde ifade edebilmek için güçlü bir kelime hazinesine ihtiyaçları olduğunu ifade etmişlerdir. Okuma ve anlama süreçlerinde başarı için gerekli olan kelime hazinesi akıcı okuma açısından da önemlidir. Öğrencilerin kelime hazinesi gelişmişse karşılaştıkları kelimeleri otomatik bir şekilde çözümlenecekleri için akıcı okuma başarıları yüksek olacak, yapısal ve anlamsal olarak daha önce de karşılaştıkları kelimeleri daha akıcı okuyacaklardır (Baştuğ, 2021).

Okuma eğitiminin belki de en önemli basamağı olan ilkokulda öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmek için kelime öğretimi çalışmaları önemli görülmektedir. Johnson'a (2018) göre kelime öğretimi, öğrencilerin yeni kelimeler öğrenmelerine ve bildikleri kelimeleri daha derin öğrenmelerine yardımcı olur. Öğrencilere kelime öğretimi yapmak, onların okuma, yazma, konuşma, dinleme ve düşünme becerilerini geliştirmenin önemli bir kısmını oluşturur ve kelime bilgisi öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerini artırır. Bu sebeple Türkçe öğretiminde kelime hazinesinin geliştirilmesi önemsenmekte ve Türkçe dersinin öğrenme ve öğretme süreçlerinde kelime hazinesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalardan biri de anlamı bilinmeyen kelimelerle çalışma sürecidir. Bu süreci Yıldız (2020) şu şekilde ifade etmiştir: "1- Anlamını bilinmeyen kelime belirlenir. 2- Kelimenin anlamını tahmin etmek için kökü ve ekleri incelenir. 3- Kelimeden önce ve sonra gelen kelimelere, kelimenin geçtiği cümleye ve görsellere bakılarak kelimenin anlamı tahmin edilir. 4- Tahminler arkadaşlarla veya öğretmenle paylaşılır. 5- Sözlüğe bakılarak tahmin kontrol edilir ve gerekiyorsa güncellenir. 6- Kelimenin anlamı açıklanır ve kelime cümlede kullanılır". Süreç her ne kadar bu şekilde açıklansa da öğrencinin anlamını bilmediği veya tahmin edemediği bir kelimenin anlamını öğrenmek için temel başvuru kaynağı sözlüklerdir. 2019 yılı Türkçe dersi öğretim programında da 2.,3. ve 4. sınıflara ait 'söz varlığı' kazanımı başlığı altında sözlük kullanımına ilişkin ifadeler yer almaktadır. Öğrencilerin kelime hazinelerinin zenginleştirilmesinde başvurulan temel araçlar arasında ders kitapları ve bu kitaplardaki metinler yanında belki de ilk başvuru kaynağı okul sözlükleridir (Göçer, 2020). Sözlükler bir dile ait söz varlığını edinmenin ve sözcük dağarcığını geliştirmenin en önemli yöntemi ve aracıdır (Maden, 2020). Graves, Schneider, Ringstaff'a (2018) göre öğrenciler okurken bilinmeyen bir kelimeyle karşılaştıklarında zihinsel süreçlerini kullanarak kelime öğretimi stratejilerine başvururlar. Öğrencilerin sık kullandıkları stratejilerden biri de sözlük kullanmaktır.

Alan yazın incelendiğinde ilkokulda sözlük kullanımına ilişkin daha çok kuramsal çalışmalara rastlanmıştır. Karadağ (2011) çalışmasında "İlköğretim öğrencileri açısından okul sözlüklerinin önemi nedir?" ve "İlköğretim öğrencilerinin Türkçe eğitiminde yararlanacakları sözlüklerinin nitelikleri nasıl belirlenebilir?" sorularına cevap aramıştır. Çalışma sonunda ilköğretim seviyesinde kullanılacak sözlüklerin öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması gerektiğini ifade etmiştir. Elbir ve Yıldız (2013) Türkçe öğretiminde kullanılan sözlük türlerini ve sözlük kullanımının nasıl olduğunu tespit etmeyi amaçladıkları çalışmaları sonucunda kelime hazinesini geliştirirken başvurulacak en temel kaynağın sözlükler olduğunu, sözlük kullanımının öğrenciler arasında yaygınlaştırılması gerektiğini, sözlüklerin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Göçer (2010) çalışmasında Türkçe öğretiminde öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirme ve sözlük kullanımına ilişkin etkinlikleri ifade etmiştir. Aksoy (2018) tez çalışması ile öğrencilerin aradığı bilgiyi kolay bulmaları, aradıklarına hızlı ve doğru bir şekilde ulaşmaları için her sınıf düzeyine uygun sözlüklerin üretilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Gardner (2007) ise çalışmasında ileriye veya geriye dönük bağlam ipuçlarını, orijinal veya gözden geçirilmiş sözlük tanımlarını veya ikisinin birleşimini kullanarak bu yöntemlerden hangisinin dördüncü, beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin bilinmeyen kelimeleri anlamaları sürecinde daha etkili olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Araştırmacı ileriye veya geriye doğru bağlam ipuçları, orijinal veya gözden geçirilmiş sözlük tanımları ve birleştirilmiş uygulama (ileriye dönük ipucu ve orijinal sözlük tanımı/ geriye dönük ipucu ve orijinal sözlük tanımı) olmak üzere altı farklı yöntemi

bilinmeyen kelimelerin anlamlarını bulmada kullanmıştır. Araştırma sonunda hem bağlam ipuçlarının hem sözlük tanımlarının hem de iki yöntemin birlikte kullanıldığı uygulamaların öğrencilerin bilinmeyen kelimeleri anlama becerilerini geliştirmede etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra küçük yaştaki okurların bilinmeyen bir kelimeyle karşılaştıklarında belirgin sözlük tanımlarının anlam belirsizliklerini çözmede en yararlı yol olduğunu ifade eden Gardner (2007) özerk kelime öğrenimi ve okuduğunu anlama becerilerinin kazandırılmasında kullanışlı bu iki aracın (bağlamsal ipuçlarının ve sözlük tanımlarının) kullanımına araştırmacılar tarafından önem verilmesi gerektiğini de belirtmiştir. Beech (2004) ise 7-11 yaş arasındaki öğrencilerin sözlük kullanma durumları, kullanma becerileri ve sıklıklarını incelediği araştırmasında öğrencilerin sözlük kullanma davranışları ile okuma, heceleme ve fonolojik gelişimleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Zayıf ve orta düzey okuyuculardan oluşan öğrencilerin sözlük kullanma davranışlarına bakıldığında zayıf okuyucuların akranları orta düzey okulardan sözlükte kelime ararken daha yavaş oldukları ve doğru kelimeyi bulmakta daha başarısız oldukları görülmüştür. Ayrıca sözlük kullanım davranışlarının yaşa göre değişiklik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Daha küçük yaştaki öğrencilerin sözlükleri en çok kelimelerin yazılışlarına bakmak için kullandıkları bunu anlamlarına bakmanın izlediği görülmüştür. Daha büyük öğrencilerin ise sözlükleri kelime anlamına bakmak ve kelimelerin yazılışlarına bakmak açısından eşit düzeyde kullandıkları ortaya konmuştur. Stahl (1985) bir kelimenin anlamının tam olarak bilenebilmesi için o kelimenin hem tanımsal hem de bağlamsal bilgisine sahip olunması gerektiğini ve kelime öğretimi yapılırken tanımsal ve bağlamsal bilginin birlikte verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu sebeple kelimelerin anlamlarına yani sözlük tanımlarına ek olarak bağlamsal ipucu sağlayan karma yöntemlerin sadece bir yöntem kullanılmasına göre önemli ölçüde daha iyi kelime öğrenimi sağladığı ve tamamen bağlamsal veya tanımsal yaklaşımlara göre okuduğunu anlama düzeyleri üzerinde daha büyük etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Knight (1994), üniversite öğrencilerinin kelime öğrenme ile okuduğunu anlama düzeylerinin sözlük kullanma durumlarına göre değişip değişmediğini incelediği araştırmasının sonucunda sözlük kullanan öğrencilerin hem daha fazla kelime öğrendiklerini hem de okuduğunu anlama düzeylerinin kelime anlamını bağlamdan tahmin etmeye çalışan öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Nist ve Olejnik (1995) de bağlamsal ipuçları ya da yeterli sözlük tanımlarının üniversite öğrencilerinin yeni kelimeleri öğrenme ve hatırlama öğrenme yeteneklerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada öğrencilerin uygun sözlük tanımlarıyla karşılaştıklarında daha derin düzeyde daha fazla kelime öğrendikleri sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Stahl ve Fairbanks (1986), farklı kelime öğretimi yöntemlerinden hangisinin daha etkili olduğunu ortaya çıkarabilmek amacıyla meta-analiz yaparak alan yazında yer alan çalışmaları incelemişlerdir. Kelime öğretiminde kullanılan bağlamsal ipuçları, sözlük tanımları veya iki yöntemin birleşimini kullanan çalışmalara bakıldığında en etkili olan yöntemin bağlamsal ipuçları ile sözlük tanımlarının birlikte kullanıldığı 'karma' yöntem olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tüm bu çalışmalar incelendiğinde kelime öğretiminde sözlük kullanımının etkili bir yol olduğu ve öğretim sürecinde sözlüklerden yararlandığı görülmektedir. Bununla birlikte yapılan araştırmaların daha çok sözlüklerin kelime öğretimi sürecindeki etkisinin incelenmesi üzerine yoğunlaştığı, sözlükleri birinci elden kullanan öğretmen ve öğrencilerin bu sürece yönelik görüşleri üzerinde durulmadığı görülmüştür. Bu sebeple sözlükleri doğrudan kullanan sınıf öğretmenleri ve ilkökul öğrencilerinin sözlüklere ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılmasının kelime öğretimi sürecinde yol gösterici olabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda sözlüklerin öğrencilere kelime öğretimi konusunda ne kadar yol gösterici olduğu anlaşılmasına ve sınıf öğretmenlerinin kelime öğretimi sürecinde sözlükler hakkında ne düşündükleri ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmenlerin sözlüklere ilişkin değerlendirmeleri nasıldır?
2. Öğrencilerin sözlüklere ve sözlük kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni yapılandırılmıştır. Durum çalışması ‘Nasıl?’ ve ‘Niçin?’ sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir durum ya da olayı derinlemesine inceleme olanağı veren araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Durum çalışmalarında incelenen olay ve olgu hakkında derinlemesine bilgi edinmeyi sağlamak için birçok farklı veri kaynağından veri toplanır (Şata, 2020). Bu doğrultuda incelenen durumu açığa çıkarabilmek için önce doküman incelemesi ardından görüşmeler yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu ilkökul öğrencileri ve sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğrenciler, Ankara ili Çankaya ilçesine bağlı bir devlet ilkökulunda 2, 3 ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden her sınıf seviyesinden 6 öğrenci olmak üzere toplam 18 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunun öğretmenleri ise her sınıf seviyesinden 7 öğretmen olmak üzere 21 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan öğretmenler gönüllülük esasına bağlı kalınarak uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu öğretmenlerden 3 tanesi çalışma grubuna dâhil edilen öğrencilerin sınıf öğretmenleridir ve kendileriyle araştırma bağlamında yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Geriye kalan 18 öğretmen ise Ankara’da çeşitli okullarda görev yapan sınıf öğretmenleridir. Bu öğretmenlerin 11’i kadın, 10’u erkek öğretmendir. Mesleki kıdemleri ise 10 ile 20 yıl arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları ve Veri Kaynakları

Araştırmanın veri toplama sürecinde veri kaynakları olarak ders kitapları ve sözlükler kullanılmıştır. İlk aşamada ders kitapları ve sözlüklerin yer aldığı dokümanlar incelenmiş daha sonra öğretmen ve öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Ardından belirlenen kelimelerin sözlüklerdeki anlamlarının uygunluğunun incelenmesi amacıyla hazırlanan kontrol listesi ve sınıf öğretmenleri ile ilkökul ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin görüşlerinin belirlenebilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır.

Ders Kitapları

Araştırmanın ilk veri kaynağını ilkökul ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Öğrencilerin kelime öğretimi sürecinde ilk karşılaştıkları kaynaklar olması sebebiyle ders kitapları kaynak olarak seçilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış kitaplar taranarak çalışma grubu olarak belirlenen okulda ders kitabı olarak kullanılmayan Türkçe ders kitapları çalışmaya dâhil edilmiştir. Hangi metinlerin seçileceğine karar verilebilmesi amacıyla üç sınıf düzeyindeki kitaplardaki temalar metinler incelenmiş ve her sınıf düzeyinde verilen ortak temalar belirlenmeye çalışılmıştır. Temalara bakıldığında metinlerin içerik olarak benzerliğinin sağlanabilmesi amacıyla tüm sınıf düzeylerinde yer alan “Değerlerimiz” temasında yer metinlerin çalışmaya dâhil edilmesine karar verilmiştir. Ders kitaplarında yer alan tema ve metinler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Sınıf Düzeylerine Göre Seçilen Metinler

Sınıf Düzeyi	Tema Adı	Metinler	Metin Türü
2. Sınıf	Değerlerimiz	Annelerin En Güzeli	Şiir
		Çocuğun Düzelttiği Minare	Öyküleyici
		Keloğlan İlim Peşinde	Öyküleyici
		Bayrağım	Şiir
		Bayram Töreni	Öyküleyici
		Nasrettin Hoca	Öyküleyici
3. Sınıf	Değerlerimiz	Hatırlı Misafir	Öyküleyici
		Bayrağım	Şiir
		Keloğlan ve Sihirli Tas	Öyküleyici

4. Sınıf	Değerlerimiz	Anadolu'muz Tarihimize Yön Verenler Güzel Türkçem Boğaç Han Sinan'ın Düşleri Asil Ruhlar	Şiir Bilgilendirici Şiir Öyküleyici Öyküleyici Öyküleyici
----------	--------------	---	--

Tablo 1 incelendiğinde seçilen tema içerisinde her sınıf düzeyinde beş metin yer aldığı ve farklı metin türlerinin bulunduğu görülmektedir. İkinci sınıf düzeyinde üç öyküleyici metin ve iki şiir; üçüncü sınıf düzeyinde üç öyküleyici metin ve iki şiir; dördüncü sınıf düzeyinde ise bir bilgilendirici, üç öyküleyici metin ve bir şiir bulunmaktadır. Metin seçiminin ardından metinler incelenerek her sınıf düzeyinde öğrencilerin anlamını bilmediği düşünülen kelimeler araştırmacılar tarafından belirlenmiş ve bu kelimelerin uygun olup olmadığı çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşüne sunulmuştur. Öğretmenlerden alınan düzeltmeler sonucunda kelime listesi yeniden düzenlenmiş ve her sınıf düzeyinde sekiz olmak üzere toplamda 24 kelime seçilmiştir. Tablo 2’de her sınıf düzeyinde seçilen kelimeler verilmiştir.

Tablo 2
Sınıf Düzeylerine Göre Seçilen Kelimeler

Sınıf Düzeyi	Kelimeler	
2. Sınıf	Ambar	Koçan
	Biçmek	Öz
	Çuval	Tarla
	Ham	Ürün
3. Sınıf	Afacan	Kadı
	Bilge	Kurak
	Haylaz	Sakin
	İfade	Yargıç
4. Sınıf	Adalet	İmparatorluk
	Bilgin	Lider
	Destan	Şeref
	Hoşgörü	Usta

Sözlükler

Araştırmada kullanılan diğer veri kaynağını ise ilkökul öğrencilerine yönelik hazırlanmış sözlükler oluşturmaktadır. Çalışmaya hangi sözlüklerin dâhil edileceğinin belirlenmesi için ilk olarak ilkökul öğrencilerine yönelik basılmış sözlükler taranmıştır. Bu süreçte daha az sözcük içermeleri sebebiyle resimli sözlükler incelemeye alınmamıştır. Sözlükler incelendiğinde ilkökula yönelik hazırlanmış ve satışı bulunan dört sözlüğün araştırmaya dâhil edilmesine karar verilmiştir. Seçilen sözlüklerden biri Türk Dil Kurumu tarafından üçü ise özel yayınevleri tarafından basılmıştır. Sözlükler ayırt edilebilmeleri amacıyla “A sözlüğü”, “B sözlüğü”, “C sözlüğü”, “D sözlüğü” şeklinde isimlendirilmiştir. Tablo 3’te sözlüklerin yayınevleri ve yayın yılları yer almaktadır.

Tablo 3
Araştırmada Kullanılan Sözlükler

Sözlük Adı	Yayınevi	Yayın Yılı	İsimlendirme
Türkçe Sözlük	Özel Yayınevi	-	A Sözlüğü
İlköğretim Okulları İçin Türkçe Sözlük	TDK Yayınları	2015	B Sözlüğü
İlkökul Türkçe Sözlük	Özel Yayınevi	2015	C Sözlüğü
İlköğretim Türkçe Altın Sözlük	Özel Yayınevi	2015	D Sözlüğü

Sözlükler belirlendikten sonra seçilen kelimeler sözlüklerde taranarak her sınıf düzeyi için kelime ve kelime anlamlarının yer aldığı listeler hazırlanmıştır. Tablo 4’te ikinci sınıf düzeyi için hazırlanan kelime listesi sunulmuştur.

Tablo 4
İkinci Sınıf Düzeyi İçin Hazırlanan Kelime Listesi

	Ambar	Bıçmek	Çuval
A Sözlüğü	1. Genellikle tahıl saklanan yer 2. Eşya saklanan yer	1. Belli bir biçim vererek bıçmek 2. Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek	Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba
B Sözlüğü	1. Genellikle tahıl saklanan yer 2. Yiyecek ve bazı eşyaların saklandığı yer 3. Geminin yük koymaya ayrılmış bölümü 4. Eşya taşıma işleri yapan kuruluş veya ortaklık 5. Genellikle tahılın üretildiği yer, bölge	1. Dikilecek kumaşı belli bir ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek 2. Ekin, ot vb.n orakla, tırpanla, makine ile kesmek 3. Değer, paha, fiyat belirlemek	1. Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba 2. Bu torbanın alabileceği miktar
C Sözlüğü	1. (Genellikle) tahıl, eşya saklanan yer 2. Eşya taşıma işleri yapan kuruluş	1. Kesmek 2. Dikilecek bir kumaşı belli bir ölçüye ve belli bir örneğe uygun olarak makasla kesmek 3. Ekini, otu tırpanla, orakla, orak makinesiyle kesmek	Pamuk, kenevir ya da yapay iplikten dokunmuş, içine türlü şeyler konulan büyük torba
D Sözlüğü	1. Tahıl ve eşya saklanılan yer 2. Gemilerde yük koymaya yarayan yer 3. Kum, çakıl ölçmeye yarayan, genelde her yanı 75 santimetre kare olan küp ölçek 4. Yük taşıyan kurum	1. Ekini, otu kesmek 2. Kumaşı belli bir şekil vererek kesmek 3. Düşmanı yayılım ateşine tutarak öldürmek 4. Fiyat tespit etmek	Pamuk, kenevir veya suni iplikten yapılmış büyük torba

Veri toplama sürecinin ikinci aşaması olan görüşme sürecinde ise her sınıf seviyesinden bir sınıf öğretmeni olmak üzere toplam 3 sınıf öğretmeni ve her sınıf seviyesinden 6 öğrenci olmak üzere toplam 18 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler öğretmenlerden ve öğrencilerden izin alınarak ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş daha sonra araştırmacılar tarafından transkript edilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler kendi dersliklerinde, öğrencilerle görüşmeler ise okul yönetimi tarafından belirlenen uygun bir derslikte yapılmıştır.

Verilerin analizi aşamasında ilk olarak öğretmenlerin kontrol listelerine verdikleri cevaplar incelenmiş ve her sınıf düzeyi için toplam frekans değerleri hesaplanmıştır. Ardından öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler ise betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler transkript edilirken öğretmenler “Öğr-2, Öğr-3, Öğr-4” olarak öğrenciler ise “Ç1, Ç2, Ç3” şeklinde isimlendirilmişlerdir.

Kontrol Listeleri

Kelimelerin belirlenmesinin ardından kelime anlamlarının anlaşılabilirliğinin değerlendirilebilmesi amacıyla her sınıf düzeyi için Kontrol Listeleri hazırlanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin seçilen kelimenin farklı sözlüklerdeki anlamlarını görebileceği formlar “Çok uygun, Biraz uygun, Uygun değil” olmak üzere üç dereceli olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan kontrol listesi uzman görüşüne sunulmuş alan uzmanlarından gelen dönütler sonucunda gerekli düzenlemeler yapılarak nihai halini almıştır. Öğretmenlerden “Açıklamada kullanılan kelimeler ve anlatım öğrencilerinizin kelimeyi algılaması için ne derece yeterlidir?” ve “Sözlükte verilen anlamlar öğrencilerinizin kelimeyi anlayabilmesi bakımından ne derece uygundur?” soruları doğrultusunda sözlükleri değerlendirmeleri istenmiştir. Tablo 5’te üçüncü sınıf düzeyinde seçilen kelimeler için hazırlanan kontrol listesi yer almaktadır.

Tablo 5
Üçüncü Sınıf Düzeyi İçin Belirlenen Kelime Kontrol Listesi

	Sakin		İfade		Bilge	
A Sözlüğü	1.Durgun, hareket etmeyen, kımıldamayan.	Çok Uygun ( )	1. Anlatım 2.Deyiş, söyleyiş.	Çok Uygun ( )	Bilgili, iyi ahlaklı, olgun ve örnek (kimse).	Çok Uygun ( )
	2. Sessiz.	Biraz Uygun ( )	3. Bir duyguyu yüz aracılığıyla anlatan belirtilerin bütünü.	Biraz Uygun ( )		Biraz Uygun ( )
	3. Kimseyi rahatsız etmeyen, kızgınlık göstermeyen.	Uygun Değil ( )	4. Tanık ve sanıkların olay hakkında yargı organlarına yaptıkları sözlü açıklama.	Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )
	4. Bir yerde oturan.	Çok Uygun ( )		Çok Uygun ( )		Çok Uygun ( )
B Sözlüğü	1.Hareket etmeyen, dingin.	Biraz Uygun ( )	1. Anlatım 2. Deyiş, söyleyiş.	Biraz Uygun ( )	Bilgili, iyi ahlaklı, olgun ve örnek kimse.	Biraz Uygun ( )
	2. Sessiz.	Uygun Değil ( )	3. Tanık ve sanıkların olay hakkında yargı organlarına yaptıkları sözlü açıklama.	Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )
	3.Kızgınlık göstermeyen	Çok Uygun ( )		Çok Uygun ( )		Çok Uygun ( )
		Biraz Uygun ( )	Deyiş, anlatım.	Biraz Uygun ( )		Biraz Uygun ( )
C Sözlüğü	Durgun ve sessiz, yatışmış.	Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )	Çok ve sağlam bilgileri olan, bilgisini kendisi ve başkaları için en yararlı olabilecek biçimde kullanabilen kimse.	Çok Uygun ( )
		Çok Uygun ( )		Çok Uygun ( )		Çok Uygun ( )
		Biraz Uygun ( )		Biraz Uygun ( )		Biraz Uygun ( )
		Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )
D Sözlüğü	1.Sessiz, durgun. 2. Oturan.	Çok Uygun ( )	1. Anlatım. 2. Deyiş.	Çok Uygun ( )	Çok şey bilen ve bildiklerinden başkalarını da faydalandıran kişi.	Çok Uygun ( )
		Biraz Uygun ( )		Biraz Uygun ( )		Biraz Uygun ( )
		Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )
		Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )		Uygun Değil ( )

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

Araştırma sürecinde hem sınıf öğretmenlerinin hem de ilkökul öğrencilerinin sözlüklere ve sözlük kullanmaya ilişkin görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte sınıf öğretmenlerinin sözlüklerin kelime anlamlarının uygunluğunu değerlendirmelerinin yanı sıra sözlükler hakkındaki görüşlerinin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu amaçla hem öğretmenler hem de öğrenciler için görüşme soruları araştırmacılar tarafından hazırlanmış daha sonra görüşme soruları uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda sorulara son hali verilerek görüşme formu oluşturulmuştur. Tablo 6'da öğretmen ve öğrenciler için hazırlanan görüşme soruları sunulmuştur.

Tablo 6
Öğretmen ve Öğrenciler için Hazırlanan Görüşme Soruları

Grup	Sorular
Öğretmenler	Sözlüklerde kelimelerin anlamı ile ilgili yapılan açıklamaları nasıl buluyorsunuz?
	Anlamı bilinmeyen kelimeleri nasıl tespit ediyorsunuz?
	Bu kelimeleri çocuklara öğretmek için nasıl bir yol izliyorsunuz? Neler yapıyorsunuz?
	Öğrencilerinizin sözlüğü var mı? Sözlüğün önemi konusunda ne düşünüyorsunuz?
	Öğrencilerinizin kullandığı sözlükleri siz mi önerdiniz? (kendileri mi seçti, kırtasiyeci mi önerdi, veli mi seçti). Öğrencilerinizin kullanacakları sözlükleri nasıl belirlediniz? (kendileri mi seçti, kırtasiyeci mi önerdi, veli mi seçti,). Ölçütleriniz nelerdi?
	Öğrencilerinizin kullandığı sözlük resimli mi? Kullandıkları sözlüğün yazı puntosu onlara uygun mu?

	Öğrencilerinizin kullandığı sözlüklerin özellikleri nasıldır? Resimleri var mı? Yazı puntosu çocuklara uygun mu?
	Öğrencileriniz sözlük çalışmalarını seviyorlar mı? Öğrencileriniz sözlük çalışmaları konusunda ne düşünürlər, ne hissederler? (Severler mi, eğlenceli bulurlar mı?)
	Ne sıklıkla sözlük çalışması yapıyorsunuz?
	Öğrencilerinize sözlükten kelime bulmayı nasıl öğrettiniz?
	Sizce sözlükler nasıl olmalı? Size göre öğrencilerinizin düzeyine uygun bir sözlük nasıl olmalı?
	Kitap okurken anlamını bilmediğin bir kelimeyle karşılaştığında ilk ne yapıyorsun?
	Sözlük çalışmaları eğlenceli mi?
Öğrenciler	Sözlükte bir kelimenin birden fazla anlamı varsa hangisini alıyorsun?
	Sözlükte aradığın her kelimenin anlamını bulabiliyor musun?
	Sözlükte aradığın kelimenin anlamını bulamayınca ne yapıyorsun?
	Sözlüğünün nasıl olmasını isterdin?

Görüşmelerde öğretmenlere ilkökul sözlükleri hakkında neler düşündükleri, öğrenciler için uygun olup olmadığı, kelime öğretimi yaparken sözlüklerden nasıl yaralandıkları, sözlük çalışması yapıp yapmadıkları, kelime çalışmalarında ne sıklıkla sözlük kullandıkları, ilkökul öğrencileri için uygun sözlük özelliklerinin neler olması gerektiğine yönelik sorular sorulurken öğrencilere anlamını bilmedikleri kelimelerle karşılaştıklarında nasıl hareket ettikleri, kullandıkları sözlüğün özellikleri, aradıkları kelimeleri sözlükte bulamayınca ne yaptıkları ve kelimeyi ararken nasıl bir yol izlediklerine yönelik sorular sorulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama sürecinde önce doküman inceleme daha sonra çalışmaya katılan öğretmen ve öğrencilerle görüşme yapılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf Türkçe ders kitapları incelendikten sonra üç sınıf düzeyinde de ortak olan “Değerlerimiz” temasında yer alan metinler incelenmiş ve öğrencilerin anlamını bilmediği kelimeler belirlenmiştir. Ardından ilkökul öğrencilerine yönelik basılmış Türkçe sözlükler incelenerek satışı yapılan dört sözlükten seçilen kelimelerin anlamları bulunarak kelime listeleri hazırlanmıştır. Daha sonra her sınıf düzeyi için hazırlanan kontrol listeleri kullanılarak sınıf öğretmenlerinden kontrol listesinde yer alan kelimelerin farklı sözlüklerdeki anlamlarını inceleyerek bu karşılıkların açıklayıcı olup olmadığını incelemeleri istenmiştir. Bu inceleme sonunda kelime açıklamasının öğrencilerin kelimeyi anlayabilmesi bakımından ne derece uygun olduğunu değerlendirmeleri ve hazırlanan kontrol listesinde “çok uygun”, “uygun”, “uygun değil” şeklinde işaretlemeleri söylenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğinin sağlanması amacıyla nitel araştırmalarda dikkate alınan kavramlar göz önünde bulundurulmuştur. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliği sağlamak amacıyla nicel araştırmalardan farklı olarak başka kavramlar kullanılmaktadır. Araştırmanın iç geçerlik ve dış geçerliği için inandırıcılığı ve aktarılabilirliği; iç güvenirlilik ve dış güvenirliliği içinse tutarlılık ve teyit edilebilirliği (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 298) dikkate alınmaktadır.

Bu araştırmanın inandırıcılığının sağlanmasında uzman incelemesi ve çeşitleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada hem öğrenci düzeyine uygun kelime seçiminde, hem kontrol listelerinin uygunluğunun değerlendirilmesinde hem de görüşme sorularının belirlenmesinde uzman görüşlerine başvurulmuş ve uzman dönütleri doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. Bununla birlikte yine araştırmanın inandırıcılığının artırılabilmesi amacıyla yöntem çeşitlemesi yapılmış ve hem kontrol listeleri ile veri toplanmış hem de öğretmen ve öğrencilerden görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın aktarılabilirliğinin sağlanmasında ise ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. “Ayrıntılı betimleme ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılmasıdır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 304). Bu sebeple ham veriler araştırmacılar tarafından yorum katılmadan doğrudan alıntılar şeklinde sunulmuştur. Ayrıca araştırma için amaçlı örnekleme yapılarak farklı sınıf düzeylerinden hem öğretmenler hem de öğrenciler seçilerek çalışmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmada tutarlılığın sağlanabilmesi için araştırmacının; veri toplama araçlarının oluşturulması, verilerin toplanması ve analiz süreçlerinde tutarlı davranması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 306). Bu amaç doğrultusunda öğrenci ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler kaydedilmiş ve araştırma bulguları ortaya konduktan sonra bulgular tekrar verilerle karşılaştırılarak incelenmiştir. Araştırmanın teyit edilebilirliği için başka bir araştırmacı tarafından çalışma sonunda ulaşılan bulguların ham veriler ile teyit edilip edilmediğini değerlendirmesi istenmiştir.

Araştırma Etiği

Çalışma boyunca Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde yer alan tüm kurallara uyulmuş, yayın etiğine uymayan hiçbir eylem gerçekleştirilmemiştir. Araştırma verilerinin 2020 yılı öncesinde toplanması sebebiyle Etik Kurul İznine yer verilmemiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında öğretmenlerin seçilen sözlükler hakkındaki değerlendirmelerine yönelik görüşlerini ortaya koymak amacıyla değerlerimiz teması kapsamında seçilen kelimelerin anlamlarının ele alınan sözlüklerdeki ifadelerinin uygun olup olmadığına dair öğretmen görüşleri incelenmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerin görüşlerine ait frekans dağılımları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7

Öğretmenlerin Sözlüklerde Yer Alan Kelime Anlamlarının Uygunluğunu İlişkin Görüşleri

Sınıf	Kelimeler	A Sözlüğü			B Sözlüğü			C Sözlüğü			D Sözlüğü		
		Çok Uygun	Biraz Uygun	Uygun Değil	Çok Uygun	Biraz Uygun	Uygun Değil	Çok Uygun	Biraz Uygun	Uygun Değil	Çok Uygun	Biraz Uygun	Uygun Değil
2. Sınıf	Ham	3	4	-	3	2	2	-	4	3	6	-	-
	Ambar	2	5	-	5	-	2	1	4	2	1	5	1
	Bıçmek	-	4	2	5	2	-	5	1	1	2	3	1
	Öz	2	3	2	2	2	3	3	-	3	2	4	1
	Çuval	2	4	1	2	4	1	6	1	-	2	5	-
	Koçan	4	3	-	4	3	-	-	5	1	3	2	1
	Tarla	3	3	1	5	-	1	3	4	-	5	2	-
	Ürün	-	-	7	3	4	-	2	5	-	3	3	-
Toplam	16	27	13	29	17	9	21	24	10	24	24	4	
3. Sınıf	Sakin	3	-	4	3	3	1	2	3	2	-	3	4
	İfade	4	2	1	3	4	-	2	2	3	-	4	3
	Bilge	1	5	1	2	3	2	5	1	1	1	4	2
	Afacan	2	4	1	1	4	2	2	3	2	3	-	4
	Haylaz	3	4	-	-	-	7	3	1	3	4	2	1
	Kurak	2	4	1	-	-	7	3	4	-	-	-	7
	Yargıç	1	5	1	1	6	-	5	1	1	1	3	3
	Kadı	3	3	1	3	3	1	3	4	-	3	3	1
Toplam	19	27	10	13	19	20	25	19	12	12	19	25	
4. Sınıf	İmparatorluk	6	1	-	-	4	3	3	4	-	-	-	7
	Usta	5	1	1	-	-	7	4	2	-	2	3	1
	Lider	3	3	1	-	3	4	6	1	-	5	1	1
	Bilgin	5	2	-	5	2	-	5	2	-	-	7	-
	Destan	7	-	-	1	4	2	-	5	2	1	3	3
	Adalet	6	1	-	2	5	-	6	1	-	2	3	1
	Hoşgörü	2	4	1	2	4	1	3	4	-	3	3	1
	Şeref	-	4	3	2	4	1	2	4	1	5	1	1
Toplam	33	16	6	12	26	18	29	24	3	18	21	15	

Tablo 7'de öğretmenlerin ikinci sınıf düzeyindeki kelimelerin sözlüklerdeki açıklamaları hakkında görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin B sözlüğünde yer alan kelime açıklamalarını

çoğunlukla çok uygun buldukları, D sözlüğündeki açıklamaların eş sayıdaki öğretmen tarafından hem çok uygun hem de biraz uygun buldukları, A ve C sözlüklerindeki açıklamaların ise biraz uygun bulduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin üçüncü sınıf düzeyindeki kelimelerin sözlüklerdeki açıklamaları hakkında görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin A sözlüğündeki açıklamaları çoğunlukla biraz uygun; B sözlüğündeki açıklamaları çok uygun; C sözlüğündeki açıklamaları biraz uygun; D sözlüğündeki açıklamaları uygun bulmadıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin dördüncü sınıf düzeyindeki kelimelerin sözlükteki açıklamaları hakkında görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin A sözlüğünü çoğunlukla çok uygun buldukları, B sözlüğünü çoğunlukla biraz uygun buldukları, C sözlüğünü çoğunlukla çok uygun buldukları, D sözlüğünü çoğunlukla biraz uygun buldukları görülmüştür.

Araştırma kapsamında öğretmenlerin seçilen sözlükler hakkındaki değerlendirmelerine yönelik görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılan görüşmelerde ise öğretmenler çocuk sözlüklerini içerik ve fiziksel olarak çok uygun bulmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin biri sözlüklerin içerdikleri kelimeler açısından yetersiz olduğunu ve yazım özelliklerinin uygun olmadığını şöyle ifade etmiştir:

“Puntoları çok küçük buna dikkat edilmeli. Kelime hazinesi dar sözlüğün. İleri düzeyde sözlük kullandığınızda çok fazla yoğun, seviyelerinde sözlük kullanıldığında kitaplarla sözlükler uymuyor. (Öğr-3)”

Diğer bir öğretmen ise *“Hiç yeterli değil. Seviyeye uygun olarak en küçüğünü alıyoruz. Anlamları ayırım yapmıyorlar. İyi açıklanmış bir sözlük var diyemiyoruz. (Öğr-4)”* diyerek kelime anlamlarının anlaşılır olmadığını ve sözlüklerin yeterli olmadığını belirtirken başka bir öğretmen ise *“İlkokul için olan sözlükler yetersiz geliyor benim sınıf için. Dün bir kitap verdim. Öğrencilerden biri bilmediğim kelime sözlükte yok dedi. Yetersiz kalıyor o yüzden. (Öğr-2)”* diyerek öğrencilerin aradıkları kelimeleri her zaman bulamadığını ve bu sebeple sözlüklerin yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

Öğretmenler sözlüklerin sınıf düzeyi için yeterli olmadığı, kelimenin açıklaması yapılırken yine öğrencinin anlamını bilmediği kelimelerin kullanılması sebebiyle öğrencilerin açıklamayı anlamadığı; resimli sözlüklerde resimlerin daha fazla yer kaplaması sebebiyle açıklamaya yer kalmadığı için açıklamaların yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Sözlüklerde yer alan kelime anlamların öğrenci düzeyine uygun olmadığını belirten bir öğretmen bu durumu şöyle dile getirmiştir:

“Çocuk sözlükleri örnek cümleyi adam gibi versinler. Çok anlamlı kelimelerin hiç kullanılmayan anlamını yazmalarına gerek yok, güncel hayatta kullandığımız anlamı yazsın yeter. Çok resimli dikkat dağıtıyor, amacımız resme bakmak değil kelime bulmak. (Öğr-4)”

Çocuk sözlüklerinin onların seviyesine uygun düzenlenmesi gerektiğini ifade eden öğretmenler sözlüklerin ders kitapları göz önünde bulundurulurken hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden biri sözlüklerin ders kitabıyla uyumlu olması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

“Düzeyine uygun, yaş grubuna göre düzenlenmeli. Kitaptan işlenen kelimelerle bağlantı kurulmalı. (Öğr-3)”

Başka bir öğretmen ise *“Sözlükler ilkokul için seviye seviye ayrılmalı ama geniş tutulmalı. Uç noktalarda öğrenciler var. Birinci sınıflar için resimli olmalı. (Öğr-2)”* diyerek sözlüklerin öğrencilerin seviyelerine uygun olarak hazırlanması gerektiğini ve birinci sınıflar için sözlüklerin resimli olması gerektiğini belirtmiştir.

Araştırma kapsamında çalışmaya katılan öğrencilerin sözlükler ve sözlük kullanımına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak için yapılan görüşmelerde onlara araştırmacılar tarafından hazırlanan sorular sorulmuştur. Öğrencilerin kitap okurken anlamını bilmedikleri bir sözcükle karşılaştıklarında ne yaptıkları sorulmuş ve bu soru karşısında öğrenci görüşlerine ait frekans dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Öğrencilerin Anlamını Bilmedikleri Kelimeleri Öğrenme Yolları

Soru	Görüş	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Kitap okurken anlamını bilmediğin bir kelimeyle karşılaştığımda ilk ne yapıyorsun?	Sözlükten bakıyorum.	6	4	6
	Anne-babama soruyorum.	-	3	-
	Öğretmenime soruyorum.	-	3	1
	İnternette bakıyorum.	-	-	1

Tablo 8’de öğrencilerin kitap okurken anlamını bilmedikleri kelimeyle karşılaştıklarında ne yaptıkları incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun sözlük kullandıkları görülmektedir:

“Sözlüğümü alıp araştırıyorum.” (Ç4)

“Sözlüğe bakıyorum.” (Ç10)

“Sözlüğüme bakıyorum.” (Ç18)

İkinci sınıf öğrencilerinin tamamı sözlüğe baktıklarını belirtirken üçüncü sınıf öğrencilerinden bazılarının sözlüğe bakmadan önce ebeveynlerine ve öğretmenlerine sordukları ve ikinci yol olarak sözlüğü tercih ettikleri görülmüştür. Öğrencilerden biri, “Önce anneme soruyorum o da bilmiyorsa sözlüğe bakıyorum. (Ç9)” diyerek bu durumu ifade ederken başka bir öğrenci ise, “Öğretmene ya da anne babama sorarım bilmiyorsa sözlüğe bakarım. (Ç12)” diyerek sözlüğü ikinci aşamada kullandığını dile getirmiştir.

Dördüncü sınıf öğrencilerinin görüşleri incelendiğinde ise üçüncü sınıftaki öğrencilerin aksine ilk yol olarak sözlüğü tercih ettikleri kelimeyi sözlükte bulamamaları halinde ise öğretmenlerine ya da ebeveynlerine sorduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerden biri bu durumu “Sözlüğe bakıyorum yoksa öğretmenime soruyorum. (Ç14)” diyerek belirtirken başka bir öğrenci ise, “Sözlüğe bakıyorum yoksa internette bakıyorum. (Ç15)” diyerek açıklamıştır.

Araştırmaya katılan ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin tamamı sözlüğün var mı sorusuna evet cevabı vermiştir. Öğrencilere sözlüklerinin resimli olup olmadığı sorulduğunda ise ikinci sınıf öğrencilerinden iki, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden ise birer öğrenci resimli sözlüğü olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilere kullandıkları sözlüklerin fiziksel özellikleri ve yazılarının punto büyüklüğüne ilişkin soru sorulduğunda ikinci ve dördüncü sınıf öğrencileri sözlükteki kelimelerin büyüklüklerinin yeterli olduğunu ifade ederken, üçüncü sınıftaki öğrenciler ise yetersiz ve küçük yazıldığını belirtmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin sahip oldukları sözlüklerin büyük çoğunluğunda kelime ve anlamlarının farklı renkte yazıldığı sonucuna da ulaşılmıştır.

“Yazı büyüklüğü yeterli.” (Ç5)

“Yazılar küçük.” (Ç7)

Çalışmaya katılan öğrencilerin sözlüklerle çalışmayı eğlenceli bulup bulmadıklarına ilişkin görüşlerine ait frekans dağılımları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Öğrencilerin Sözlüklerle Çalışmayı Eğlenceli Bulup Bulmadıklarına İlişkin Görüşleri

Sözlük çalışmaları eğlenceli mi?	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Eğlenceli	6	5	6
Eğlenceli değil	---	1	---

Tablo 9 incelendiğinde öğrencilere sorulan sözlük çalışmaları eğlenceli mi sorusuna ikinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin tamamı, üçüncü sınıf öğrencilerinden beşi eğlenceli cevabını verirken bir öğrenci ise eğlenceli değil cevabını vermiştir.

“Sözlükten kelime bulmak oyun gibi.” (Ç3)

“Evet, eğlenceli; yarışıyoruz biz.” (Ç9)

Araştırma kapsamında öğrencilerin anlamını bilmedikleri bir sözcüğün anlamını sözlükten bulurken kelimenin birden fazla anlamı varsa bu ifadelerden hangisini dikkate aldıklarına ilişkin görüşlerine ait frekans dağılımları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10

Öğrencilerin Bir Sözcüğün Anlamını Sözlükten Bulurken Kelimenin Birden Fazla Anlamı Varsa Bu İfadelerden Hangisini Dikkate Aldıklarına İlişkin Görüşleri

Sözlükte bir kelimenin birden fazla anlamı varsa hangisini alıyorsunuz?	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Birincisini	2	1	1
Hepsini	2	1	3
Orta uzunlukta olanı	1	---	---
Herhangi birini	1	1	---
Anladığımı	---	1	---
En uygun olanı	---	2	2

Tablo 10 incelendiğinde sözlükte bilmedikleri bir kelimenin anlamını araştıran ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunlukla kelimenin ilk anlamını ve verilen tüm anlamlarını aldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerden biri “*Birinci anlamı alıyorum. (Ç1)*” derken, başka bir öğrenci “*Genellikle hepsini. (Ç3)*” diyerek tüm anlamları dikkate aldığını belirtmiştir. Bir öğrenci ise “*Bazısı çok uzun oluyor bazısı tek kelime oluyor, bazısı orta oluyor ben ortayı alıyorum. (Ç5)*” diyerek kelime anlamından çok uzunluğuna göre hareket ettiğini belirtmiştir. Üçüncü sınıf öğrencileri ise çoğunlukla kendilerine en uygun gelen anlamı aldıklarını belirtmişlerdir. Bir öğrenci “*Bana göre en uygun geleni, öğretmenimizle seçiyoruz. (Ç9)*” derken başka bir öğrenci ise “*Bana göre en uygun olanı yazarım. (Ç12)*” diyerek bu durumu dile getirmiştir. Dördüncü sınıf öğrencileri ise çoğunlukla kelimenin verilen tüm anlamlarını aldıklarını ifade etmişlerdir. Bir öğrenci “*Hepsini yazıyorum. (Ç13)*” derken uygun olan anlamı aldığını ifade eden öğrencilerden biri “*Metinde geçtiği anlamını alıyorum. (Ç16)*” diyerek bu durumu belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sözlükte aradıkları bütün kelimelerin anlamlarını bulup bulamadıklarına ilişkin görüşlerine ait frekans dağılımı Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Öğrencilerin Sözlükte Aradıkları Bütün Kelimelerin Anlamlarını Bulup Bulamadıklarına İlişkin Görüşleri

Sözlükte aradığın her kelimenin anlamını bulabiliyor musun?	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Evet	1	1	---
Hayır	5	5	6

Tablo 11 incelendiğinde sözlükte anlamını bilmediği bir kelimenin anlamını bulmak isteyen öğrencilerin çoğunlukla aradıkları açıklamayı bulamadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerinden biri bu durumu “*Bazen o sözlükte yok oluyor, başka bir sözlüğe bakıyorum. (Ç1)*” diyerek dile getirirken başka bir öğrenci ise “*Sözlükte varsa buluyorum, bazen olmuyor. (Ç2)*” diyerek kimi zaman sözlüklerin yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sözlükte aradıkları bir kelimenin anlamını bulamadıklarında ne yaptıklarına ilişkin frekans dağılımı Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Öğrencilerin Sözlükte Aradıkları Bir Kelimenin Anlamını Bulamadıklarında Ne Yaptıklarına İlişkin Görüşleri

Sözlükte aradığın kelimenin anlamını bulamayınca ne yapıyorsun?	2. Sınıf	3. Sınıf	4. sınıf
Arkadaşımın sözlüğüne bakıyorum.	2	2	4
Aile üyelerime soruyorum.	2	---	2
Öğretmenime soruyorum.	---	---	1
İnternette bakıyorum.	1	2	2

Tablo 12 incelendiğinde öğrencilerin sözlükte bir kelimenin anlamını bulamadıklarında ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin çoğunlukla arkadaşlarının sözlüklerine baktıklarını ifade

ettikleri görülmüştür. Öğrencilerden biri “Okulda başka bir arkadaşımın sözlüğüne bakıyorum. Evde başka bir sözlük varsa ona bakıyorum. (Ç2)” derken başka bir öğrenci ise “Bulamazsam tekrar inceliyorum yoksa arkadaşımın sözlüğüne bakıyorum. (Ç14)” diyerek kelimeyi bulamadıkları durumlarda yine bir sözlükten faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğrencilerin kelime anlamını bulmak için farklı yollar kullandıkları da görülmüştür. Öğrencilerden biri “İnternette ya da abime soruyorum. (Ç13)” derken başka bir öğrenci ise “Ablama soruyorum, bilmiyorsa internete bakıyorum. (Ç15)” diyerek internette yararlandıklarını ya da aile üyelerinden yardım aldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma kapsamında öğrencilerin nasıl bir sözlük istediklerine ilişkin frekans dağılımı Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13
Öğrencilerin Nasıl Bir Sözlük İstediklerine İlişkin Görüşleri

Sözlüğünün nasıl olmasını istedin?	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Resimli	4	3	3
Büyük yazılı	1	1	---
Özel bir tercihim yok	---	---	2
Resimsiz	---	1	1

Tablo 13 incelendiğinde çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunlukla sözlüklerinin resimli olmasını istedikleri; üçüncü ve dördüncü sınıftan birer öğrencinin ise resimsiz sözlük istedikleri görülmüştür.

“Resimli ve büyük yazılı.” (Ç4)

“Resimsiz. Resimli olunca yazılar kısa, anlayamıyorum. Kelime anlamı farklı renkli.”(Ç10)

“Pembe renkli olsun, resimli olsun, girişinde alfabe olsun. Noktalama işaretleri daha belli olsun.” (Ç16)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sınıf öğretmenlerinin ve ilkökul öğrencilerinin sözlüklere ilişkin görüşlerinin incelendiği araştırma sonucunda aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmenlerin sözlüklerde belirlenen kelimelerin ne kadar anlaşılır olduğunu incelemeleri sonucunda, 2. sınıf öğretmenlerinin en çok B ve D sözlüklerini uygun buldukları görülmüştür. 3. sınıf öğretmenleri A ve C sözlüklerinin uygun olduğunu ifade ederken, B ve D sözlüklerinin uygun olmadığını dile getirmişlerdir. 4. sınıf öğretmenleri de A ve C sözlüklerinin uygun olduğunu ifade etmiş, B ve D sözlüklerinin tamamen uygun olmasa da belli düzeyde uygun olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak bakıldığında sözlüklerden ikisi öğretmenler tarafından öğrencilerin düzeyine uygun bulunmamıştır.

Öğretmenler yapılan görüşmelerde ilkökul sözlüklerini içerik ve fiziksel olarak iyi bulmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler ilkökul sözlüklerini yetersiz bulmalarının ilk nedeni olarak sözlüklerin sınıf seviyesine uygun olmaması ve anlamı bilinmeyen bir kelimenin açıklamasında yine öğrencilerin anlamını bilemedikleri bir kelimeyle karşılaşabildiklerini belirtmişlerdir. Karadağ (2011), sözlüklerin öğrencilere faydalı olması için seviyelerine uygun hazırlanmaları gerektiğini, kelimelerin karşılıkları verilirken öğrencilerin seviyelerinin dikkate alınması gerektiğini, açıklamalar yapılırken öğrencilerin söz varlıklarının dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Okur (2011) sözlüklerin öğrenci seviyesine ne kadar uygun hazırlanırsa öğrencilerin sözlük kullanımına olan tutumlarının o derecede iyi olacağını belirtmiştir. İlkokulda kullanılan sözlükler öğrencilerin düzeyleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Aksoy (2018) sözlüklerin kullanılacağı sınıfın söz varlığı esas alınarak hazırlanması gerektiğini bu şekilde Türkçe eğitiminin niteliğinin artabileceğini belirtmiştir. McKeown (1993) öğrencilerin sözlüklerden kelime anlamını edinmede sorun yaşamalarının sebeplerinden birinin pek çok tanımın kelimenin özelliklerini sunması olduğunu ayrıca sözlük yazarlarının sözlüklerde çok sayıda kelimeye yer verilmesi sebebiyle tanımları kısa tutmasının da öğrencilerin anlamasını zorlaştırdığını ifade etmiştir. Ayrıca ortaya koyduğu dört ilkeyle hazırladığı

kelime tanımları ile orijinal sözlük tanımlarından hangisinin daha etkili olduğunu inceleyerek tekrar yazılan tanımların kelime öğreniminde daha etkili olduğunu sonucunu ortaya koymuştur. Nist ve Olejnik (1995) de uygun ve yeterli tanımların öğrencilerin kelime öğrenme süreçlerinde fark yarattığını ve öğrencilerin kelime öğrenme süreçlerini etkilediğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin tamamı resimsiz sözlüğe sahip olduklarını ve kitap okurken anlamını bilmedikleri bir sözlükle karşılaştıklarında öncelikle sözlüğe baktıklarını, sözlüklerle çalışmaktan zevk aldıklarını ifade etmişlerdir. Türkçe öğretiminin istenilen ölçüde gerçekleşebilmesi için sözlük kullanımının önemi kavranmalı, öğrencilerin yanlarında sözlük bulundurmalarına dikkat edilmeli, anlamı çıkarılamayan her sözcük için öğrenciler sözlüğe yönlendirilmelidir (Okur, 2011). Karatay (2007), kelime öğretiminde öğrencilere sözlük aldırma ve kullanımına özendirilmenin etkili yöntemlerden biri olabileceğini belirtmiştir. Beech (2004) de ilköğrencilerinin yazılışlarını ve anlamlarını bilmedikleri kelimeleri sözlükten bakarak bulduklarını ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenler ilköğretim sözlüklerinin resimli olmaması gerektiğini çünkü resimli sözlüklerde resimlerin çok yer kapladığı için kelimenin açıklamasına az bir alan kaldığını ifade etmişlerdir. Yine araştırma kapsamında görüşme yapılan öğrencilerden 2 öğrenci kullandıkları sözlüklerin resimsiz olmasını istedikleri resimli olunca açıklamaların az olduğunu ifade ederken araştırmaya katılan öğrencilerin büyük kısmı kullandıkları sözlüklerin resimli olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Elbir ve Yıldız (2013) 'a göre okul sözlüklerinde resim kullanımına özen gösterilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yangın (2005) her sınıf seviyesi için tüm derslerle ilgili öğrencilere öğretilmesi planlanan kelimeleri içeren resimli sözlükler hazırlanmasının öğrencilere faydalı olabileceğini belirtmiştir. Özellikle ilköğretim seviyesinde kelimenin anlamıyla ilgili açıklamaları somutlaştırmak için resimli sözlük kullanımı faydalı olabilir. Karadağ'a (2011) göre ilköğretim birinci kademe özellikle 1-3. Sınıflar için resimli sözlükler ilgi çekicidir. Açıklanan kavramların resimlerinin olması anlamın zihinde kalıcı olması bakımından önemlidir. Sözlükteki tüm kavramlar için olmasa bile bazı kavramların resminin kullanılmasının ilgi çekiciliği arttıracaktır.

Araştırmaya katılan öğrenciler sözlükte aradıkları kelimelerin açıklamalarını kimi zaman bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda da öğretmenlerin okul sözlüklerinin ders kitapları göz önünde bulundurularak hazırlanması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Demirci ve Baş (2016), ilköğrencilerine yönelik hazırlanan bazı sözlüklerin TDK onaylı olmasına rağmen yayınevlerinin tutarsız listelerinden dolayı öğrencilerin bazı kelimelerin anlamlarını bulurken zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Göçer (2010), ders kitabıyla eşgüdüm içerisinde her sınıf seviyesinde sözlükler hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.

Bu sonuçlarla birlikte bu araştırmanın sınırlılıklarını da dile getirmek gerekmektedir. Araştırma sürecinde satışı bulunan ve ilköğretim düzeyine uygun olarak hazırlandığı ifade edilen dört sözlük incelenmiştir. Satışı olmayan ve ulaşılamayan sözlüklerin araştırmaya dâhil edilmemesi bir sınırlılık olarak kabul edilebilir. Ayrıca anlamı bilinmeyen sözcüklerin seçiminde öğretmen görüşleri alınmış ve her sınıf seviyesi için sekiz kelime belirlenmiştir. Bu sebeple araştırma öğretmen görüşlerine göre belirlenen kelimeler ile sınırlıdır.

Sonuçlar ve sınırlılıklar doğrultusunda sözlüklerin sınıf düzeyi dikkate alınarak hazırlanması, mümkün olduğunca anlamlı görsellerle desteklenmesi gerektiği söylenebilir. Sözlüklerde kelime anlamları çocukların anlayabileceği şekilde açıklayıcı olmalı, günlük hayattan örneklerle zenginleştirilmelidir. Dünyadaki çocuk sözlüklerinden hareketle sözlüklerde kelime karşılıkları "çocuk dostu" bir anlayışla somut ve anlaşılır olarak verilmelidir. Sözlükler dijital platforma taşınmalı ve öğrencilerin hem eğlenip hem öğrenebileceği içerikte tasarlanmalıdır. Sözlükler kelime anlamı açıklama ile sınırlı tutmamalı kelime hazinesini geliştirmeye dönük bir derinlikte ele almalıdır. Sözlük bilimciler çocuk sözlükleri için çeşitli standartlar geliştirmeli ve çocuk sözlüğü yazımı konusunda yeni yaklaşımlar geliştirilmelidir. Araştırmacılar ilköğretime yönelik sözlükleri daha detaylı incelemeli, çocuk dostu sözlüklerin kelime hazinesinin gelişimine katkısı konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

İlkokullarda Türkçe derslerinde sözlüklerin nasıl kullanıldığına ilişkin gözleme dayalı araştırmalar yapılmalıdır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Birinci yazarın makaleye katkı oranı % 35, ikinci yazarın % 35, üçüncü yazarın % 30'dur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması oluşturabilecek bir durum bulunmamaktadır.

Teşekkür ve/veya Açıklama: Bu çalışma araştırmacılar tarafından 2016 yılında Muğla'da gerçekleştirilen 15. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirden geliştirilmiştir.

Kaynaklar

- Aksoy, E. (2018). *5. sınıf öğrencilerinin hedef söz varlığı ve Türkçe sözlüğü*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Akyol, H. (2007). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Baştuğ, M. (2021). *Akıcı okumayı geliştirme. Kavramlar, uygulamalar, değerlendirmeler*. Ankara: Pegem.
- Beech, J. R. (2004). Using a dictionary: Its influence on children's reading, spelling, and phonology. *Reading Psychology*, 25(1), 19-36. DOI: 10.1080/02702710490271819.
- Demirci, S. ve Baş, B. (2016). İlkokul 3. sınıflarda söz varlığının geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 215-235.
- Elbir, B. ve Yıldız, H. (2013). Türkçe öğretiminde sözlük kullanımı ve sözlükçülük. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 249-268.
- Gardner, D. (2007). Children's immediate understanding of vocabulary: Contexts and dictionary definitions. *Reading Psychology*, 28(4), 331-373. DOI:10.1080/02702710701260508.
- Göçer, A. (2010). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies*, 5(1), 1007-1036.
- Göçer, A. (2020). Okul sözlüklerinin biçimsel-içerik özellikleri ve akademik çalışmalarda değinilen sorunlar bağlamında Türkçe okul sözlüğü hazırlama süreç, ilke ve ölçütleri üzerine bir öneri: Tematik okul sözlükleri. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 7(1), 66-83.
- Graves, M. F., Schneider, S., and Ringstaff, C. (2018). Empowering students with word-learning strategies: Teach a child to fish. *The Reading Teacher*, 71(5), 533-543.
- Hartman, K., Akyol, H. ve Baş, Ö. (2021). *Anlama stratejileri. Dijital etkinlikler ile dört temel dil becerisi*. Ankara: Pegem.
- Johnson A.P. (2018). *Okuma ve yazma öğretimi* (A. Benzer Çev. Ed.) Ankara: Pegem.
- Karadağ, Ö. (2011). İlköğretim Türkçe sözlüklerinin hazırlanmasında temel ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (30), 193-207.

- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Knight, S. (1994). Dictionary use while reading: The effects on comprehension and vocabulary acquisition for students of different verbal abilities. *The Modern Language Journal*, 78(3), 285-299.
- Maden, A. (2020). Sözlük kullanmaya yönelik araştırmaların eğilimleri: Betimsel bir içerik analizi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 449-472.
- McKeown, M. (1993). Creating effective definitions for young word learners. *Reading Research Quarterly*, 28(1), 16-31.
- Nist, S. L. and Olejnik, S. (1995). The role of context and dictionary definitions on varying levels of word knowledge. *Reading Research Quarterly*, 30(2), 172-193.
- Okur, A. (2011). İlköğretim Türkçe sözlükleri üzerine. *Electronic Turkish Studies*, 6(1), 1567-1583.
- Stahl, S. A. (1985). To teach a word well: A framework for vocabulary instruction. *Reading World*, 24(3), 16-27. doi:10.1080/19388078509557828.
- Stahl, S. A. and Fairbanks, M. M. (1986). The effects of vocabulary instruction: A model-based meta-analysis. *Review of Educational Research*, 56(1), 72-110.
- Şata, M. (2020). Nitel araştırma yaklaşımları. E. Oğuz (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri içinde* (ss. 99-118). Ankara: Eğiten.
- Yangın, B. (2005). Ders kitaplarına yardımcı materyaller. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Ed.). *Konu alanı ders kitabı incelemesi içinde* (ss. 55-77). Ankara: Pegem.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, M. (2020). Kelime hazinesinin geliştirilmesi. H. Akyol ve A. Şahin (Ed.), *Türkçe öğretimi: Öğretmen adayları ve öğretmenler için içinde* (ss. 181-129). Ankara: Pegem.

Extended Abstract

Introduction

The vocabulary, defined as all the words that a person knows, understands, and uses (Akyol, 2017), is crucial for language skills. Children need a strong vocabulary to understand, learn, think, and express themselves effectively (Hartman, Akyol & Baş, 2021). A robust vocabulary of a student will help them to be more successful in the process of fluent reading and comprehension. Vocabulary teaching is significant in primary school. It helps students learn new words and deeply learn the words they already know (Johnson, 2018). School dictionaries, along with the texts in textbooks, are perhaps the first source of reference among the essential tools used to enrich students' vocabularies (Göçer, 2020). When the literature examined, it has been emphasized that dictionary use in vocabulary teaching in primary school is essential, and school dictionaries should be prepared according to students' needs (Karadağ, 2011; Elbir & Yıldız, 2013). In addition Gardner (2007) also expressed that using both context clues and dictionary definitions was effective in improving students' ability to understand unfamiliar words. Therefore, the literature identifies that dictionaries are effective for vocabulary teaching, and they are commonly used for this purpose. However, the studies focus more on the effect of dictionaries on the vocabulary teaching, and the opinions of teachers and students who use dictionaries firsthand are not emphasized. Hence, revealing the views of primary school teachers and students who directly use dictionaries is thought to be guiding in the vocabulary teaching. Because of this, understanding how much the dictionaries guide students in vocabulary teaching and revealing the views of primary school teachers on dictionary usages in the vocabulary teaching is essential. Hereby, it is thought that revealing the views of primary school teachers and students who directly use dictionaries can be guiding in vocabulary teaching.

Method

The aim of this research is to reveal how helpful dictionaries are in the process of primary school students' vocabulary learning. To achieve this, case study design was selected as the research method. Case studies allow for an in-depth examination of a situation or event that needs to be revealed. The study group consisted of primary school students and teachers. Eighteen students, six from each grade level (grades 2, 3, and 4) at a public primary school in Ankara, and 21 primary school teachers, seven from each grade level, were included in the study group. Three of the teachers were the primary school teachers of the students in the study group, and 18 primary school teachers were selected from different public primary schools in Ankara. Eleven of the teachers were female, and ten were male, with professional experience ranging from 10 to 20 years. The data sources included Turkish language textbooks for second, third, and fourth grades of primary school, and four dictionaries published by four publishers, one of which is the Turkish Language Society publishing house, prepared for the primary school level and available for sale. First, the texts in the Turkish language textbooks were examined, and the theme of "Our Values", which is present at all three grade levels, was chosen. There are five texts in different text types in this theme. After the texts were selected, the words that students thought they did not know the meaning of were identified and presented to experts. As a result of the expert feedback, Eight-word lists were created for each grade level. To distinguish the dictionaries, they were named Dictionary A, Dictionary B, Dictionary C, and Dictionary D when creating the word lists. Then, control lists were prepared to determine whether the dictionary meanings of the selected words were suitable for students. Semi-structured interview questions were prepared for the interviews with teachers and students, and expert opinions were obtained. After the expert opinions, a semi-structured interview form was created to reveal the usage and opinions of teachers and students about dictionaries. In the data collection process, the control lists were given to the primary school teachers, and they were asked to evaluate whether the dictionary meanings of the words were appropriate. Then, interviews were conducted with teachers and students. After the control lists and interviews, frequency values were calculated for the data obtained from the control lists, and the interviews were analyzed using the descriptive analysis method.

Findings

As a result of the interviews, it was seen that the teachers did not find the explanations in the dictionaries appropriate for the level of the students, since the dictionaries were not suitable for the grade level and the students could encounter a word whose meaning they did not know in the explanation of an unknown word. When the students' views on dictionaries were examined, it was seen that all of them had a dictionary, they wanted them to have colorful and large-size dictionaries, and they found dictionary studies fun. Öğrenciler anlamını bilmedikleri bir kelimeyle karşılaştıklarında sözlüğe baktıklarını ve ask their parents or teachers söylemişlerdir. The students said that when they came across a word's meaning they did not know, they looked in the dictionary and asked their parents or teachers. They also stated that they could not always find the word they were looking for in the dictionary, and in this case they looked at another dictionary, asked their family members or teachers, or looked for it on the internet.

Conclusion, Discussion and Recommendations

In conclusion second grade teachers stated that the dictionaries B, and D were suitable for students, while third and fourth grade teachers stated that the dictionaries A, and C were suitable. During the interviews, the teachers stated that the primary school dictionaries were not adequately prepared for the level of their class, and that the dictionaries were insufficient in terms of content and physical features because the students encountered words they did not know in the word explanations. McKeown (1993) also stated that one of the reasons why students have difficulty acquiring word meanings from dictionaries is that many definitions present the characteristics of the word. Similarly, Nist and Olejnik (1995) stated that appropriate and sufficient definitions make a difference in students' word learning processes and affect students' word learning processes. Karadağ (2011) emphasized that the students' levels and vocabulary should be taken into consideration when the word equivalents are given and explanations are made. Besides Aksoy (2018) stated that dictionaries should be prepared based on the vocabulary of the class they will be used for. The teachers also stated that school dictionaries should be prepared taking into account the textbooks. Similarly, Göçer (2010) expressed that dictionaries should be prepared at each class level in coordination with the textbook. In interviews with students, it was found that all students had a dictionary without pictures, they looked at the dictionary first when they encountered a word they did not know the meaning of, sometimes they could not find the words they were looking for in the dictionaries, and they enjoyed working with dictionaries. Beech (2004) also stated that primary school students find the words they do not know how to spell and their meanings by looking them up in the dictionary. In line with these results, it can be said that dictionaries should be prepared taking into account the student level, word meanings should be explained in a way that children can understand, and should be enriched with examples from daily life. Moreover, researchers should examine primary school dictionaries and studies should be conducted on the contribution of child-friendly dictionaries to the development of vocabulary.